

LATİFE TEKİN'İN SEVGİLİ ARSIZ ÖLÜM ROMANINDA ATIYE**Nezahat ÖZCAN***Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, nozcan@gazi.edu.tr***ÖZ**

Latife Tekin'in (1957) *Sevgili Arsız Ölüm* (1983) romanı, teknik, muhteva, tiplmeler ve üslup açısından önemli bir başarı yakalar. Romanın muhteva bakımından yeniliği, gerçekle olağanüstünün (kuşların, rüzgârın, kuşkuşotunun, tulumbanın konuşması; peri Sarıkız'ın, Hızır'ın, Azrail'in görünmesi gibi) iç içe geçmiş kurgusudur. Yazımızda romanın baskın kadın karakteri Atiye ve onun bazı uygulamaları üzerinde durulacaktır. Atiye karakterinin, aile bireylerinin mutluluğu için batıl itikatlar, sözlü kültür, gelenek, İslâmiyet kaynaklı uygulamaları tematik olarak incelenerek genç kadının mizaç özellikleri tespit edilmiştir.

Şehirle bağlantısı olan; bazı yenilikleri köye taşıyan Huvat Aktaş, bir gün beraberinde Atiye adlı bir kadın ile köye gelir. Bir ayağı -baba ve ailenin iki büyük oğlu dolayısıyla- şehirde olan aile, (denize kıyısı olan bir) şehre göç kararı almak zorunda kalır. Böylelikle köyde başlayan roman, şehirde devam eder. Gelin ve torunla dokuz kişilik ailenin geçim mücadelesini barındıran romanda anne Atiye, önce köye; sonra şehre uyum mücadelesi verir.

Anne Atiye yaşları birbirine yakın genç-ergen çocuklarını korumak; aileyi bir arada tutmak; şehirdeki köylülerinin ağzına ailesi ile ilgili laf vermemek amacıyla dinin, geleneklerin, halk tababetinin, batıl itikatların bazı ritüellerini uygular. Atiye, kültürel kodları ve yetiştiği çevre ile uyumlu çarelere sığınır. Büyü-fal gibi batıldan; kargış-beddua gibi sözlü kültürden; sağlık-halk tababeti gibi gelenekten; rüyaya yatma-namaz kılma-Yasin okuma-dua etme gibi İslamiyet'ten gelen bazı fiillere sıklıkla başvurur.

Anahtar Kelimeler: Latife Tekin, *Sevgili Arsız Ölüm*, Atiye, ritüel.

"ATIYE" IN LATİFE TEKİN'S SEVGİLİ ARSIZ ÖLÜM "SHAMELESS LOVER DEATH" NOVEL**ABSTRACT**

Sevgili Arsız Ölüm "Shameless Lover Death" is one of Latife Tekin's most successful novel in technics, content, typing and writing literal style. The novel's content has lots of unbelievable and unusual actions such as birds, winds, 'kuşkuşotu' and pumps talking, appearing of Azrail and Hızır to the novel's hero. In this article we are going to study "Atiye" as the novel central character and some of her executions.

In this article, Atiye's efforts for family member's happiness, her superstition and Islamic sourced wrong beliefs, traditions, oral culture and her temperaments will be thematically explained.

Huvat Aktaş, is a man who brought new and modern figures to the village he lives in, one day he comes with a woman called Atiye. The family relays on the father and elder two child moves to a seaside city.

According to the family main financial source which are father and elder 2 child's job, they move to seaside city. Thus novel starts at the village, continues in the city. *Sevgili Arsız Ölüm* is a story of an originally villager family's city life. In this point we see Atiye as the central character in the story.

Atiye the mother, in order to protect her close aged teenager children, tries to hold the family together and protect them from villager's gossips she follows some religious traditions, popular medical methods, superstitious and wrong belief rituals. Atiye who cares about her family tries cultural codes and remedies from the nature she came from.

She always tries several methods to obtain her family's peacefulness, for example she follows superstitious beliefs like magic, oral culture such as imprecation, curse, malediction, from traditions she tries the popular medicine, from Islamic worshipping she reads Yasin, pray Istikhara and wait for a dream.

Keywords: Latife Tekin, *Sevgili Arsız Ölüm*, Atiye, ritüel.

1. GİRİŞ

“Kimse Atiye'nin anlattıklarının gerçek mi, düş mü olduğunu anlayamadı.” *Sevgili Arsız Ölüm*

“Ama o mektup da Atiye'nin anlattıkları gibi büyülü bir şeye dönüştü.” *Sevgili Arsız Ölüm*

1980 sonrası Türk roman yazarları arasında öne çıkan Latife Tekin (1957), klasik romanın bizim insanımızın kendisine bakışına, dünyayı algılayışına yabancı olduğu düşüncesindedir. Tekin, buradan hareketle halk edebiyatımızı, kültürümüzü temel alarak yeni bir biçim geliştirme çabası içine girdiğini belirtir (Moran, 1994: 76). Yazar ilk iki romanındaⁱ bu amacına ses getirecek boyutta ulaşır. *Sevgili Arsız Ölüm*'ün (1983) orijinalliği yazarının anlatıcı, tasvir, olay örgüsü, karakter, zaman, mekân, üslup tasarrufundan kaynaklanır.ⁱⁱ Özellikle “soyut kavramlardan yoksun, sözcük dağarcığı sınırlı,ⁱⁱⁱ ama kendine özgü deyişleriyle taze, canlı ve çarpıcı, yerel dil kullanımı” (Moran, 1994: 85) ile muhtevada halk kültürü ve edebiyatından beslenme romanın en önemli yönünü oluşturur. Romanın ironi ve mizaha açılan kuvvetli bir tarafı da vardır.

Latife Tekin, *Sevgili Arsız Ölüm* romanında maceraları Alacüvek Köyü'nde^{iv} başlayıp şehirde devam eden bir ailenin hayatından kesitler sunar. Bu kesitte (kuşların, rüzgârın, kuşkuşotunun, tulumbanın konuşması; peri Sarıkız'ın, Hızır'ın, Azrail'in görünmesi gibi) olağanüstü ile gerçek iç içe verilir. Olağanüstü unsurlar, köye mensup tiplerin kültürleri ve inançları ile uyumludur. Maddi sıkıntılar ile ailenin iç huzursuzlukları romanın çatışma unsurlarını oluşturur.

Şehirle bağlantısı olan işsiz Huvat Aktaş (soba, radyo, takım elbise, fötr şapka, tulumba hatta mavi bir otobüs gibi) bazı yenilikleri köye taşır. Köylüler bunları kültürel kodları doğrultusunda anlamlandırmaya çalışırken Huvat, bir defasında da şehirden “yüzü alev alev yanan, başı k... açık, süt gibi beyaz bir kadın”la köye gelir (s. 10).^v Adı Atiye^{vi} olan kadın, günlerce köy çocuklarının ve kadınlarının meraklı incelemelerine maruz kalır, sonunda düşüp bayılır. Köylüler yakın aralıklarla üç koyunun ölmesini; çift sarılı yumurtlayan tavuğun yumurtadan kesilmesini; Huvat'ın annesinin düşmesini Atiye'nin uğursuzluğuna bağlayarak kadının cinli olduğunu ileri sürer. Onu öldürmek dahi akıllarından geçer, korkularından buna cesaret edemeyip kadını ahıra kapatır. Atiye burada dokuz ay kadar kalır. Hızır Aleyhisselam, bazen bir top ışık, bazen ses olarak; bazen de halk

arasında zihinlere yerleşmiş bilinen görüntüsü ile ahırda Atiye'yi yalnız bırakmaz. Atiye ilk bebeğini burada kucağına alır. Kadınlar onun cinli olmadığına kanaat getirerek Atiye'yi bebeğiyle tandır odasına yatırır.

Anne Atiye artık köylülerden biri olur: “Az zamanda tandırda ekmek pişirmeyi, koyun kırkmayı, tezek yapmayı, kuzu emiştirmeyi, tavuk teleğiyle çocuk düşürmeyi öğren(ir).” (s. 12). Atiye hamarattır: erişte keser, halı dokur, ölü evinde ağıt yakar; kocası için türkü de söyler. Köyün ağzı ile konuşmaya başlar. Erkeklerle yolu kesiştiğinde diğer kadınların yaptığı gibi durup beklemes. Atiye baskın, muannit bir kadındır.

Huvat şehirle olan bağıını koparmamıştır. Atiye yaşları birbirine yakın (Nuğber, Halit, Seyit, Dirmit, Mahmut adlı) beş çocukla köyde ve daha sonra göç edilen şehirde bir mücadelenin içinde çoğu zaman yalnızdır. Bu durumdan çok sonraları şikâyetçi olur.

Köyün çocukları ilk defa (renkli fırlıdak, su tabancası gibi) şehir oyuncaklarını; (portakal gibi) farklı meyveyi Atiye ile Huvat'ın çocuklarında görür. Çocuklar temizlikleri ve giyimleri ile de köy çocuklarından farklıdır. Köye sabun kullanımını getiren de Atiye olur.

Atiye ilk oğlunu doğurduğunda Huvat, karısına bir dikiş makinesi getirir. Atiye yumurta, yağ, buğday takasıyla köylülere dikiş dikmeye başlar. Becerikli Atiye, Huvat'ın teklifi ile köyün çocuklarına kıyafet de diker. Köylüler Huvat'ın şehirli eşyaları nerden, nasıl temin ettiğini anlamaya çalışır, sonunda Huvat'ın peşine düşüp birer ikişer şehre göç etmeye başlar.

Bakımsız köy yolları, Huvat'ın mavi otobüsünü kısa zamanda hurdaya çıkarır. Köylüler otobüsle artık ilgilenmeyince Huvat onlara küser; yeni bir meşgale olarak ava çıkmaya başlar. Av merakından Onu vazgeçiren Atiye olur. Huvat bir süre sonra keklik beslemeye başlar.^{vii} Atiye uykusunda keklik gibi öten, güvercin gibi çileyen kocasının hâllerinden endişelenmeye başlar. Atiye'nin ilk uygulamaları, böylelikle görülür.

Sevgili Arsız Ölüm, köy kökenli bir ailenin şehirde; ağırlıklı olarak da ev içinde geçen hayatlarının romanıdır. Anlatıcı bütün aile fertlerinin fiiliyatlarına zaman zaman odaklanır. Hayat akışları, problemleri, meşgaleleri ile Huvat, erkek çocuklar, kızlar, gelin Zekiye, damat ve gelin adayları anlatıcının merceğine yerleşir. Bu noktada evin annesi olarak Atiye, romanın merkezinde yer alır: “Atiye Sevgili *Arsız Ölüm*'ün başkişisi değilse de, bir tür merkez kişisidir diyebiliriz, çünkü öbür karakterler (Dirmit dâhil) yalnız kendileri ile ilgili olaylarda yer alırken Atiye hemen hemen hepsinde rol oynar. Diğerleri bir süre için sık sık sahneden çekilirler, ama Atiye'siz sahne yok gibidir.” tespitiyle Berna Moran, Atiye'nin romanın merkezindeki yerini vurgular (1994: 89).

Atiye, yaşları birbirine yakın 5 delikanlı evlat, 1 gelin, neredeyse çocukları gibi ergenlik hevesleri ile savrulan kocasını bir arada tutma mücadelesi verir. Bu mücadele sırasında kültürel kodları ve yetiştiği çevre ile uyumlu çarelere sığınır ve bunları uygulamaya koyar. Büyü-fal gibi batıldan; kargış-beddua gibi sözlü kültürden; sağlık-halk tababeti gibi gelenekten; rüyaya yatma-namaz kılma-Yasin okuma-dua etme gibi İslamîyet'ten gelen bazı fiillere sıklıkla başvurur.

“Büyüler yaparım, fallar bakarım”

Atiye, Huvat'ın saçından üç tel alarak hocaya okutur. Muska yazdırıp Huvat'ın yeni meşgalesi, damdaki güvercinliğe gömer. Günah kavramı üzerinden kocasını güvercin, keklik sevdasından vazgeçirmek üzere dil döker: “Bir şeyin üstüne düşmek iyi değilmiş, günahmış” diyerek Onu ikna etmeye çalışır. Çabaları sonuç verir, ancak Huvat, bu defa da köyün delikanlıları ile “yumurta oyunu”na merak salar. İkinci kızının doğum haberini oyun sırasında haber alır, inanmayarak eve gitmez. Ardından da Huvat'ın siyasi parti merakı ortaya çıkar. “Oy topluyorum” diyerek köy köy gezmeye başlar. Atiye, Huvat'ın arada gönderdiği kirlilerini, “sevda bozma” muskalarının suları ile yıkayıp okutup Çerçi aracılığıyla kocasına gönderir. Kocasının köye dönmesi için adaklar adar.

Bu sırada köye gelen öğretmenin “bilen bilmeyeni dövecek” uygulaması ile köyün huzuru bozulur. Atiye işlerin üstesinden gelemediğini de söyleyerek kocasına haber yollar. Kocası gelmeyince Atiye yorgan içlerine, eşik altlarına, çocuklarının giysilerine koyduğu muskaları, “muskalara da, üfürüğe de inanmam artık” diyerek toplayıp atar (s. 21). Buna rağmen sonraları da muskalara başvurur.

Atiye şehirde kahve falına da merak sarar.^{viii} Kadınlar “bir tutam” kahve alarak Atiye'ye pişirtip fallarına baktırır. Bir süre sonra ev dolup taşar. Huvat onaylamasa da Atiye fal bakmaya devam eder.

Nuğber'in kısmetine baktırmak isteyen Atiye, kızını bir falcı kadına götürür. Kadın önce aynalara, sonra da titreyip çırpınarak^{ix} kaynar sulara bakar. Kadın üç vakte kadar kızının açıklık bir yerde gece yarısı kısmetini bulacağını söyler. Atiye üç hafta Nuğber'i bahçede oturtur. Kız neredeyse sağlığını kaybedecek hâle gelir. Romanda çoğu zaman boşa çıkan uygulamalar ve ailenin işe yönelik teşebbüsleri, zaman zaman buruk bir mizahla ifade edilir: “Kısmeti bir türlü oturduğu incir ağacının yerini bulamadı.” (s. 149). Nuğber örneğinde olduğu gibi Atiye, zaman zaman mantık dışı hareket eder.

Atiye biraz rüyalarından biraz hayallerinden kendine bir aile oluşturur; (Atiye'yi kimlerin yanından getirdiği ile ilgili Huvat farklı şeyler söylese de) onların varlığına çocuklarını ve Huvat'ı inandırmaya çalışır. Atiye'nin anlattığına göre çocuklarının bir de üvey ablaları vardır. Atiye kardeşlerini bulabilmek için falcılara, hocalara gider; kitaplar açtırır; aynalara, sulara baktırır. Çocuklar bir süre de Atiye'nin aile bireylerine ulaşmak için çabalar. Atiye'nin kayıp aile meselesi, Onun en trajik cephesini oluşturur.

Huvat, Nuğber'i isteyen damat adaylarından hoşlanmayınca Atiye, bir mendili okutur. Kocası uyuyunca “mendilin dört ucunu kördüğüm etti. Usulca Huvat'ın koynuna soktu. O gece sabaha kadar, mendilin dört ucu gibi kocasının ağzının kördüğüm olması, bu iş bitinceye kadar ağzının oğlana kötü diyeceği zaman açılmaması için dua okudu. O gecedan sonra Huvat'ın dili tutuldu.” (s. 172). Huvat, Nuğber'i verince Atiye o gece mendilin

düğümlerini çözüp toprağa gömer. Huvat tekrar olumsuz konuşmaya başlayınca Atiye tekrar eline mendil alır: “Atiye mendilleri bir çözdü, bir gömdü derken Nuğber’in nişanını yaptı.” (s. 172).

Oğlu Halit, karısı Zekiye ile ilgilenmeyince Atiye, kırk karabiber tanesini okuyup üfleyerek kavurur. Halit’in bu kokuyu solumasını sağlar. Eşek dilini tuzlar, haşlayıp oğluna yedirir. Halit ile Zekiye arasına soğukluk girince gelini Zekiye, Atiye’den yardım ister. Atiye bir baş üzerlik tohumunu, her birine kırk Yasin okuttuğu kırk çörek otu ve bir küçük taşla karıştırır. Tıgla ördüğü küçük bir kesenin içine sarımsak kabuğu yayarak tohumları bunun içine koyup kapı üstüne asar. Ancak beklenildiği gibi olmaz: “gece yarısından sonra kırk çörek otu, kırk gözyaşı oldu.” (s. 207).

Atiye’nin nazar değmesine yönelik uygulamaları da görülür. Dirmit, kendisini okumaya verip kitapların dünyasından etkilenmeye başladığında (“Vikingler geliyor” diye uykudan bağırarak uyanınca) Atiye kızına kurşun döktürür. Nazar endişesiyle Nuğber’e de kurşun döktürür.

Atiye, Dirmit’in okuldaki başarısına nazar değer endişesiyle kızının çantasını, boynunu neredeyse kızın ağırlığı kadar tutan boncuklarla doldurur. Nuğber’in üstündeki nazarlar gitsin kısmeti açılın diye bir “S” taşı bularak kocaman bir nazar boncuğu ile vücudunda taşır. Atiye büyü ve fala inanır, uygular ve başkalarına da ailesi için uyguladır.

“Kargışlar veririm, beddualar okurum”

Atiye söze hâkim bir kadındır. Konuşkandır, lafını esirgemez. Atiye’nin beddualarından: “Küller yüzüne”, “hocalar götüresi”, “kudurasın”, “sular götürsün”, “geberesice”, “şeytan görsün yüzünü”, “defterin yüreğini tüketsin”, “bayrak gibi damlarda dikili kalasın herif”, “benimle uğraştığın kadar yaralar dökesin”, “eline iş yakışmasın”, “yattığın yerde kalasın”, “akıllılar yanına gidesin de evin yolunu şaşırıp gelemeyesin e mi”. Atiye ağırlarla kendisini bezdiren organlarına da beddua eder: “uyuz ite ciğer olaydın”, “arsız ete düşesin, saç üstünde pişesin”.

Tespîh de Atiye’nin elinden düşürmediği neredeyse Onun tamamlayıcısı bir eşya olarak daima yanındadır: Atiye kara sakallı, şalvarlı, yeşil kitaplı adamlara kapılan kocası Huvat bir gün hırpalanmış olarak eve geldiğinde “kara sakallı hocaya bir tespîh döndüre döndüre intizar etti.” (s. 128).

Bir süre sonra babası gibi evin büyük oğlu Halit de sakal bırakıp şalvar giyer. Delikanlı annesinin yalvarmalarıyla şalvarını çıkarıp sakalını kestikten sonra kendisini saka kuşlarına verir. Günde kırk yumurta yiyen sakalara karşı Atiye, tespîhini eline alıp kafeslere ters ters bakarak okuyup üfler. Sonunda galip gelen Atiye olur, kuşlar satılır.

Atiye boş işler peşinden koşturana kocasına tespîh dolusu beddualar okur. Huvat, Atiye’nin damarına bastığında karısı, “kendisi gibi bir garip kalmış, içi yaralı kadınla uğraşmanın yüzünün Tanrı tarafından aynet beynet^x edileceğini, gazaba geleceğini, kendisiyle uğraşmasa iyi edeceğini kocasına duyurdu.” (s. 187). Atiye çaresiz kaldığında Huvat’ı Allah ile korkutarak Onun konuşmalarının önünü almak ister.

“Rüyalarım çıkar”

Atiye bir gece uykusundan “babam bu gece öldü” diyerek uyanır. Altıncı hissi gelişmiştir. Babasının kendisine görünmesi için üç dua okuyup omuzlarına üfler. Dileği gerçekleşir.

Evin delikanlıları Seyit ile Halit, eğitimsiz olduklarından bir işte devamlı çalışma konusunda sıkıntılar yaşar. Yine böyle zamanlardan birinde Seyit, projelerinden söz ederek coşar. Atiye de bir gece önce rüyasında oğlunun üstüne dolunay doğduğunu anlatır. Rüyada Seyit, ayı gömleğinin içine alır. Atiye rüyasını, oğlunun zengin olup kardeşlerinin de elinden tutacağı şeklinde yorumlar. Bu rüyaları Atiye oğlunu teşvik için mi uydurur, bu husus aydınlatılmaz.^{xi}

Seyit’in vurulduğu gece olay, Atiye’ye ayan olur. “Seyit’i vurdular” diyerek uyanır. Atiye rüyalarına inanır ve ailesinin de inanmasını ister: “Rüyasına giren aksakallı dedenin söylediği ismi koysalardı, Seyit’in vurulup vurulup al kanlara belenmeyeceğini deyip durdu. Rüyasını bir bu türlü bir başka türlü yordu.” (s. 121).

Atiye, niyet tutturarak okuyup üfleyip gündüz vakti “rüyaya yatmaya” da başlar. Uykudan bazen gülümseyerek bazen çılgılla uyanır. Yakında ereceğini söyleyerek yedilere, kırklara karışacağına yeminler eder (s. 93). Atiye maneviyatı, ailesi üzerinde bir baskı unsuru olarak kullanır. Kendine kutsiyet atfetmeye başlar, böylece Huvat ve çocukları üzerinde otorite kurmak ister.

Atiye çocuklarının takipçisidir. Onları kendi başlarına bırakmaz. Dirmit’in okumasını, ancak sadece dersleriyle meşgul olmasını ister. Şiir yazan kızının defterinin peşine düşer. Hatta defteri bulabilmek için rüyaya yattığı bile olur.

“Arada namaza durup dualar da okurum”

Romanda Atiye’nin bazen namaz kıldığından da söz edilir. Atiye haceti olduğunda, işler çıkmaza girdiğinde bazen de istiareye yatar. Zekiye’yi Halit’e gelin getirdiklerinde de kırkıncı defa yattığı rüyada sualine kısmen cevap bulur (s. 49).

Atiye özellikle şehre göçtükten sonra elinden tespihini bırakmaz. Dirmit’in köydeki farklılaşması, şehirde de devam eder. Göçten en fazla etkilenen Dirmit olur. Hayal dünyası zengin kızı için Atiye tasalanır. Dirmit’in “gözüne görünüyorlar” diyerek elinde tespih okuyarak dolanır (s. 70). İş arayan Huvat’ın arkasından okuyup üfler. Huvat iş bulsun diye kapının üstüne büyük bir levha Bereket duası astırır.^{xii} Besmelesiz eşik geçene evlat demeyeceğini söyler. Huvat’ın iş bulması için söylenerek tespihler çekip dualar okur.

Huvat iş bulamayınca Atiye huzursuzlanır. Huvat bir gün yanında kara sakallı, şalvarlı bir adamla eve gelir. Kendisi de sakal bırakır. Atiye’nin, Nuğber’in başlarını örttürür. Karısı Huvat’taki değişiklikten hoşnut değildir. Atiye, Huvat eski hâline dönsün diye dergâhları gezerek dua eder. Dirmit kitaplara bağlanıp uykudan bağırarak uyandığında da; gelinleri Zekiye önce günlerce susup sonra da susmadan konuşur olduğunda dergâhlar tekrar

ziyaret edilir, şifalı sulardan içilir. Atiye Dirmit için yatırlara mum dikip tuz döker, tel takar. “Allah kızımı ıslah et” diyerek elinde tespihle dolandır. Huvat’a kızdığında “seni sana, seni Allah’a” der.

Atiye Dirmit’in şiir defterini bulmak için çabalar: “ ‘Şu kızın defterini elinden al, elime ver yarabbim!’ diye dualar etti. Son son ruhunu teslim aldıkları gün gözleri açık kalırsa getirip defteri karnına koyması için Dirmit’e vasiyet üstüne vasiyet etmeye başladı.” (s. 165). Atiye’nin takıntılı bir kadın olduğu söylenebilir.

Dirmit’in şiir defterini yırtan Seyit’in ellerinin dert görmemesi için Atiye, bir tespih dua okur. Tekrar şiire düşen bu defa anahtarlı bir deftere şiirlerini yazan Dirmit’e “Defterlerin üstünde kalasın” diye beddua niyetiyle dua eder. Atiye’nin bu duası kabul görmüş olmalıdır ki Aktaş ailesinde sadece Dirmit okuyabilir.

Uzun zamandır Nuğber’e beklediği kısmet çıktığında: “Kızının kısmeti kaçıp gidecek diye aklı gi(der). Cami cami, dergâh dergâh gezin(ir): Oğlanın ayağını kapılarına bağlamak için dua e(der).” (s. 172).

“Allah’a tez vakitte kocasını yerin dibine çekmeye niyetli değilse, az biraz kulağını dinleyecek kadar başından savması için yalvardı.” (s. 188). “*Atiye’nin kalbi temiz olduğundan*^{xiii}, bir dileğini kıran Allah, bir dileğini kıramadığından” (s. 188), Atiye’nin rüyalarına köy mezarlığına defnedilmiş kayınvalidesi girmeye başlar. Sonunda Huvat bir süreliğine köye gider; Atiye’nin duası kabul olur. Atiye duaların hayatımıza getirdiği emniyet hissinden istifade etmeye çalışır.

Romanda Atiye’nin Yasin okuduğundan söz edilir. Küçük oğulları Mahmut, malzemelerini eve getirerek istiridye kabuklarından gece lambası imal etmeye başlar. Atiye oğlunun böyle bir uğraş edinmesinden hoşnut kalarak satışlar iyi gitsin diye her bir lambaya kırk Yasin okur. Çocuk lambaları satmaya gider: “Gece yaralarına kadar avazı çıktığı kadar lambalarının kırk Yasin okunmuş, bela savuşturmaya bire bir lambalar olduğunu bağırdı. Sonunda Mahmut herkesin içine şeytan girdiğine bu nedenle Yasinli lambalarının yanına kimsenin yanaşmadığına karar verdi.” (s. 161). Mahmut satamadığı lambaları, parktaki ağacın dallarına asar. Orada geceleyen evsiz bir çocuk, böylece karanlıktan kurtulur.

“Ben İğneci Atiye Hanım, tababetten anlarım”

Atiye, beşinci bebeğine hamile kalınca onu düşürmek ister. Dirmit’te yaşadığı sıkıntılar, gözünü korkutmuştur. Ağır taşlar kaldırır; patlıcan kökü, tavuk teleği, süpürge çöpü kullanarak müdahalelerde bulunsa da bebek dünyaya gelir (s. 17), adını Mahmut koyarlar.

Atiye köyün sağlık işlerine de el atar. Çerçici’ye şırınga getirtip köylülere iğne vurmaya başlar. Çevre köylerde de “İğneci Atiye Hanım” diye adı duyulur.

Atiye kaynak işi ile uğraşan oğlu Seyit’in gözleri rahatsızlanınca çiğ patates dilimleri koyar; yatağını ıslatan Dirmit’in beline şişe çeker.^{xiv}

Daha önce de değinildiği gibi romanda olağanüstü ile gerçek bir aradadır. Olağanüstülük (cinlerin görünmesi, peri bahislerinde) köylüler; (Hızır ile Azrail'i görüp onlarla konuşma noktasında) Atiye; (tulumba, ot vb. gibi eşya ve varlıklarla konuşmada da) Dirmit etrafında şekillenir. Atiye etrafında şekillenen olağanüstülükler ve Atiye'nin tavrı şu şekilde olur:

“Hızır'ı da gördüm ama anlatmam”

Hızır, romanda Atiye'nin gözüne iki defa görünür. Şehirli bir kadın olarak köylülerin ilgi odağı hâline gelen Atiye, köye geldikten bir süre sonra (hamile olduğu için) bayılır. Ahıra kapatılan Atiye, Hızır ile karşılaşır. Hızır'ın Atiye'ye Akkadın'ı göndererek yardımcı olduğu belirtilir. Bu Atiye'nin Hızır ile ilk karşılaşmasıdır.

Şehre göçüp kahve falları, rüyalara daldığı günlerde başparmağında kemik bulunmayan bir ihtiyar Atiye'den ekmek ister. Atiye elini öperek Ona istediğini verir, ihtiyar kaybolur. Yaşlı adam, On üç gün sonra tekrar gelerek yiyecek ve ceket ister, birbirlerinin ellerini öperler. Atiye, bu defa ziyaretten kimseye söz etmez. Eline tespihini alarak fal bakmayı bırakır. Bir süre sonra da ermekten; yedilere kırklara karışmaktan söz etmez olur.

“Niye geldin Azrail, bitmemiş işlerim var daha”

Huvat Aktaş ve ailesi, maddi meselelerde de gündelik aile içi yaşantılarında da zorluklarla dolu bir hayat sürer. Köyden şehre göçen aile, beş çocuk, bir gelinle hayat mücadelesi verir. Atiye yaşları birbirine yakın genç, ergen çocuklarına sözünü geçiremeyince,^{xv} evde yaşanan aile içi krizler çözüme kavuşturulamadığında hastalanır, yataklara düşer. Bu durum, Atiye ölünceye kadar 4-5 kez tekrarlanır. Atiye her defasında vasiyetler eder (s. 80; 107; 131; 193; 202). Atiye bir türlü ölemeyince hastalığının inandırıcılığı da etkisini kısmen yitirir. Atiye'nin hastalanması; Azrail ile konuşması romanın leitmotifidir. Atiye hastalığını kocası ve çocukları üzerinde bir yaptırım aracı olarak kullanmak ister. Bunda her zaman başarılı olduğu söylenemez. Atiye'nin hastalanmaları romana adını da verir.

“Başka işler de yaptım, ben yaralı kadın Atiye”

Atiye kocası iş bulsun diye evde düğümlü bir şey bırakmaz; kızları ve gelini Zekiye'nin saçlarını kocasının kısmeti bağlanmasın diye ördürmez.

Atiye oturarak su içmenin; tuvalette beklemenin; geç yatıp geç kalkmanın; ellerini bacak aralarına koyarak oturmalarının kısmetlerini kapadığını söyleyerek çocuklarını uyarır.

Huvat kendini ayın yedi gününde camie kapatır; diğer günlerinde de oruç tutarak eve gelmeyince Atiye denizin yedi dalgasından su alıp kocasının başından döker. O uyurken üstünde kilit açıp kapar. Güneş doğunca toprağa bıçak gömer. Ancak bunlar Huvat'ı eve döndürmek için etkili olmaz.

Nihayet Nuğber'in kısmeti çıkar. Atiye kızının cebine okunmuş şekerler koyar; oğlana uğurlu gelsin diye “dört yanı salkım saçak ‘Güveyi parmağı’ işli mendiller verdirt(ir).” (s. 170). Atiye kızının “koynuna okunmuş ağartılmış

bez sarılmış bir avuç kına koyar”, şerbetler içirir (s. 170). Atiye taktikçi bir kadındır. “ ‘Kızım şöyle git, kızım şunu da et’ diye diye, oğlanı sevdalara düşürdü.” (s. 170). Atiye hadiselerin doğal seyrinde gelişmesini beklemez, sürece mutlaka müdahil olur. Atiye’nin basiretli olduğu söylenemez. Aktaş ailesinde işler bir türlü sükûnetle halledilemez.

Atiye helal haram bahislerinde neredeyse fetva makamı gibi hareket eder.^{xvi} Kocası üzerinde bazı meselelerde etkilidir. Huvat’ın başına süpürge ile dikildiği zamanlar da olur; kocası tarafından defalarca darp da edilir. Dini, gelenekler noktasında uygular. Ailenin kendi kültür kodları dâhilinde yorumladığı bir din anlayışlarının olduğu söylenebilir. Atiye kocasından razı değildir: “Kendisine çektirdiklerini, bir gün yanına katıp el kocaları gibi bir gezmeye bile götürmediğini, bir gün olsun, ‘Bir derdin var mı kız?’ deyip yanına sokulmadığını söylese, Allah’ın, ‘Elini ayağını çözün eziyet etmeyin bu kadına’ diye emir vereceğini söyler (s. 210).

Huvat’ın işsizliği, takıntılı bir şekilde kısmen boş uğraşlar edinip biraz da Atiye’nin ısrarları ile hevesinin geçmesi, üç oğlu tarafından da farklı farklı alanlarda devam ettirilir.

Çocuklar birbiri peşi sıra büyürken Atiye, yanlarında olmayan Huvat’ın eksikliğini daha fazla hisseder.

Atiye’nin kısmen feraset sahibi bir anne olduğu söylenebilir. Çocuklarını çoğu zaman sıkıştırırsa da zaman zaman da üstlerine gitmenin iyi olmayacağı düşüncesiyle bir süreliğine onları rahat bırakır. Çocukları söz konusu olduğunda mesuliyet duygusu oldukça gelişmiş bir anne tiplmesi çizer. Maalesef çaresizlikten dayağa sığındığı da olur. Huvat, Atiye’yi döver; Atiye de çocukları zaman zaman hırpalar, özellikle de Dirmit’i.

Atiye köyde yardımsever bir portre çizer. Şehre geldikten sonra da köylüler, Onun iyiliklerini anar.

Atiye korkusuz, cesur kadın örneğidir. Dengeleri kurma konusunda sıkıntılar yaşar. Israrcıdır, konuşkandır, bazen bıktırana ya da evde bir kriz doğmasına yol açıncaya kadar konuşur.

Ailesinin mahremiyetini korumaya çalışır. Seyit, Dirmit’in arkadaşlık yapmasını onaylamadıkları Aysun ile konuşmamasını; kahvedeki köylülerinden Dirmit’i soracağını söyleyince Atiye araya girerek kız terbiyesinin aile dışındakileri devreye sokarak yapılmayacağını söyler.

Atiye, hastalandığında vasiyetleri arasında kürklü bir manto isteğini de sıralar. Mantoya kavuşamayacağını anlayınca tabutunun üzerine örtülmesini ister. İşler yoluna girince harcama listesine manto parası da eklenir ancak Atiye bu arzusuna kavuşamaz.

Atiye’nin geçmişi hakkında çok fazla bilgi verilmez. Şehirde hastalandığı zamanlarda Atiye, ailesini sayıklar; çocuklarının kardeşlerinden kendisine haber getirmelerini ister. Ev halkının bilmediği dilden konuşup türküler söyler.

Atiye aceleci, fevri, duygusal, kurnaz, çabuk paniğe kapılan, kendine acıyıp kahırlanan bir kadındır. Anlatıcı Onun bazı fiillerini onaylamasa da acır ve okurun da Atiye’ye merhamet duymasını sağlar.

Kayınvalide olaraksa Zekiye'ye karşı oldukça anlayışlı, müspet, gelinine destek veren, merhametli, iyimser bir kayınvalide portresi çizer: "Gözyaşların inci olsun, gerdanına düzölsün./Kara bahtın kuş olsun da, göğö süzölsün./Ah çekme, serin dur gelinim,/Kirkiti ilmiğö usul vur gelinim./Ciğörim kopar da ağzıma gelir." diyerek Zekiye'nin ağıtına cevap verir (s. 197). Gelinini kızlarından ayırmaz, hatta Onu kızlarından üstün tuttuğö söylenebilir. Nuğber'e ne alırsa Zekiye'ye de alır. Gelinine takmak için kendi altınlarını bozdurur.

Romanda Atiye aceleci, fevri, duygusal, kurnaz, çabuk paniğö kapılan, kendine acıyıp kahırlanan bir kadındır. Anlatıcı Onun bazı fiillerini onaylamasa da acır ve okurun da Atiye'ye merhamet duymasını sağlar.

Atiye, söze hâkim bir kadındır. Konuşkandır, lafı sözü bitmez. Sözlü kültür geleneğini; deyimleri yaşatır, ağıtlar yakar. Bir ara "Mühendis" kelimesini diline dolayan oğulları Halit'ten dolayı Atiye ile Huvat'ın araları bozulur. Huzursuzluk etrafta duyulunca Atiye hemşerileri Akçalıların evlerini dolaşır. "Üstüne keçi kılından yüz kat kilim atılmış, ne kadar eskimiş laf varsa hepsini yüze çıkardı. 'Siz benim içimdeymişsiniz, anam,' diye diye, Huvat'ın ortalığa saldığı lafın üstünü kapattı." (s. 188).

Atiye bunalıp çaresiz kaldığında Allah'a yalvarıp yakarır. Dua üslubu, kültürel kodlarıyla uyumludur. Atiye'nin dili, hem dualı hem de beddualıdır.

Köye öğretmen gelince Atiye, Dirmit'e önlük dikerek kızını okula gönderir. Dirmit okumasını biraz da annesine borçludur. Daha sonraları kızının şiir yazmasından hoşlanmasa da Onun okumasında^{xvii} Atiye etkilidir. Atiye de okuma yazma bilir ancak Dirmit'in şiir defteri ile Kuran dışında eline aldığı bir metinden söz edilmez.

Atiye'nin gündeminde aile bireylerinden birinin bir meselesi (bunların bir kısmını da mesele hâline getiren gitar ve şiir örneklerinde olduğı gibi Atiye'dir), ya da kendi sağlığı ile ilgili hep bir bahis vardır. Atiye bunlara devamlı çareler aramakla meşguldür. Atiye huzurun peşindedir. Gitar, poster, şiir gibi kendi dünyasına yabancı şeylerin karşısındadır. Çocuklarını koruma içgüdüleriyle hareket ederken onları bir hayli hırpalar; Mahmut'un gitarı kırılır; Dirmit'in şiir defteri yırtılır. Elbette bunlar kavgasız gürültösüz yapılmaz. Atiye tutucudur.

Atiye en son hastalığında gözünün arkada kalacağını söyler: "Kızımı şiire bıraktım, bir oğlumu gitara, bir oğlumu şirketlerin başına,^{xviii} en büyük oğlumu da koynunda yatmaya kıyamadığı, yüzüne bakmaya doyamadığı karısına bıraktım, ben geldim mi diyeyim, lan! 'Geldin ki ne geldin demezler mi bana!' deyip kocasına öte dünyaya hangi yüzle gideceğini sordu?" (s. 207). Şehirdeki köylülerinin haklarında ne diyeceğı Atiye için hep önemli olur. Uygulamalarının bir kısmını da bundan dolayı devreye koyar.

Sonunda Atiye hastalıklarına yenilir, nefesini vermeden önce gözüne görünenler hakkında konuşur. Romanda ölüm bahsinin geçtiğı bazı yerlerde belirtildiğı gibi bunlar hakkında bilgi verilmemesi gerektiğine inanılır. Aksi hâlde nefesini veren kişinin günaha gireceğı düşünölmür. Atiye'yi bundan dolayı eli sopalı zebaniler karşılar. Atiye diline yerleştirdiğı "iyi gelmezmiş" tabirini burada da kullanır: "Benim gibi içi yaralı bir kadını dövmek, zebanilere iyi gelmezmiş." (s. 217). Bu ifade de romanın leit motiflerinden biridir.

Latife Tekin *Sevgili Arsız Ölüm* romanı ile Türk romancılığının ezber bozan örneklerinden birini verir. Tekin ses getiren ilk romanı ile Türk romancılığında teknik, muhteva, üslup ve tipler açısından önemli bir başarı yakalar. Atiye Türk romancılığının unutulmayacak halk kadın tiplerinden biridir.

Notlar

ⁱ *Sevgili Arsız Ölüm* ile *Berci Kristin Çöp Masalları*.

ⁱⁱ Roman hakkında yapılmış doktora tezleri basılmıştır: Macit Balık (2013), *Latife Tekin'in Romancılığı*, Ankara: Akçağ Yayınları; Şerefnur Atik (2012), *Türk Romanında Postmodernist Süreç ve Latife Tekin*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

ⁱⁱⁱ Berna Moran'ın bu tespitlerine katılmadığımızı belirtmek isteriz.

^{iv} Köyün adı daha sonra Akçalı olarak değiştirilir.

^v Latife Tekin (1985), *Sevgili Arsız Ölüm*, Sekizinci Basım, İstanbul: Adam Yayınları.

^{vi} İhsan, lütf, bağışlama.

^{vii} Huvat'ın bu merakı, daha sonra oğlu Halit'te çıkar. Halit şehirde saka kuşları besler. Annesi ve babası Halit'i bu sevdadan zorla vaz geçirir.

^{viii} Anlatıcı burada "O sıralar Atiye, ortaya *en son hünerini* çıkardı." ifadesini kullanır (s. 93). Romanda anlatıcının onaylamadığının göstergesi olan bu tarz "kinaye mesafesi" ne sık sık başvurulur.

^{ix} Romanda âdeta trans hâlinde bu tarz kendinden geçmeler, öte ile bağlantı kurmalar roman hakkında değerlendirme yapanlar tarafından Şamanizm izleri olarak yorumlanır (Öktemgil Turgut, 2003: 29-44).

^x Ağız yüzü eğilmek.

^{xi} Romanda bu tarz başka aydınlatılmayan pek çok bahis vardır. Anlatıcının ketumluğu, "büyülü gerçekçilik" akımının önemli bahislerinden biridir (Emir-Diler, 2011: 54).

^{xii} Halk arasında karınca duası olarak bilinen dükkânlara asılan dua.

^{xiii} Vurgu bize aittir.

^{xiv} Aile tek odalı bir evde yaşar. Dirmit geceleri sıkıştığı için uyanır. Ancak aynı odayı evli ağabeyi; anne-babası ile de paylaştığından onlara uyanık olduğunu hissettirmemek için bir türlü kalkıp da tuvalete gidemez ve yatağını ıslatır.

^{xv} Çocuklar takıntılı bir şekilde kendilerine (bazen iş, bazen hobi niteliğinde) uğraş edinirler, biraz annelerinin baskısıyla biraz da gönülleri geçtiği için çabucak vaz geçerler.

^{xvi} Örneğin tombaladan kazanılan para ile evi geçindirmenin haram olmadığına Huvat'ı inandırır.

^{xvii} Dirmit'in öğretim süreci devam ederken roman biter.

^{xviii} Kurulması muhal bir şirket söz konusudur.

KAYNAKÇA

Emir, D.-Diler, H. E. (2011), "Büyülü Gerçekçilik: Latife Tekin'in *Sevgili Arsız Ölüm* ve Angela Carter'ın *Büyülü Oyuncakçı Dükkânı* İsimli Eserlerinin Karşılaştırılması", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 30, Ağustos 2011, s. 51-62.

Moran, B. (1994), *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3 Sevgi Soysal'dan Bilge Karasu'ya*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Öktemgil Turgut, C. (2003), *Latife Tekin'in Yapıtlarında Büyülü Gerçekçilik*, Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. 24.01.2015 tarihinde <http://www.thesis.bilkent.edu.tr/0002312.pdf> adresinden alınmıştır.

Tekin, L. (1985), *Sevgili Arsız Ölüm*, Sekizinci Basım, İstanbul: Adam Yayınları.

EXTENDED SUMMARY

Sevgili Arsız Ölüm "Shameless Lover Death" is one of Latife Tekin's most successful novel in technics, content, typing and writing literal style. The novel's content has lots of unbelievable and unusual actions such as birds, winds, 'kuşkuşotu' and pumps talking, appearing of Azrail and Hızır to the novel's hero. In this article we are going to study "Atiye" as the novel central character and some of her executions. In this article, Atiye's efforts for family member's happiness, her superstition and Islamic sourced wrong beliefs, traditions, oral culture and her temperaments will be thematically explained.

Huvat Aktaş, is a man who brought new and modern figures to the village he lives in, one day he comes with a woman called Atiye. Atiye who was excluded by villagers, could adapt faster with them. She became a mother; raise up her children. When she born her first child, her husband Huvat brought her sewing machine as a gift. Atiye, starts to sew for other villagers too. Young woman, could show her abilities and she faces lots of troubles during raising up her 5 children. The family relays on the father and elder two child moves to a seaside city.

According to the family main financial source which are father and elder 2 child's job, they move to seaside city. Thus novel starts at the village, continues in the city. The father Huvat and his two elder sons doesn't have a permanent job, and the whole story they are suffering from financial and infighting psychological problems. This matter is the source of the conflicts in novel's story. *Sevgili Arsız Ölüm* is a story of an originally villager family's city life. Narrator is concentrating on each of family member's actions from time to time. The narrator of the story has focused on their life flows, problems and careers, also on family members such as Huvat, sons, daughters, daughter-in-law Zekiye, brides and grooms. In this point we see Atiye as the central character in the story.

Atiye the mother, in order to protect her close aged teenager children, tries to hold the family together and protect them from villager's gossips she follows some religious traditions, popular medical methods, superstitious and wrong belief rituals. Atiye who cares about her family tries cultural codes and remedies from the nature she came from.

She always tries several methods to obtain her family's peacefulness, for example she follows superstitious beliefs like magic, oral culture such as imprecation, curse, malediction, from traditions she tries the popular medicine, from Islamic worshipping she reads Yasin, pray Istikhara and wait for a dream. She applies some of those methods or she goes to people she found them responsible and professional in this job. Atiye has a strong character and word, talkative, outspoken and her sixth sense is very sensitive. Atiye, is an observer mother for her children. She always follows them. We can say that she is an obsessive woman. She knows lots about popular medicine and when she faces a problem in her family such as losing control between her young close aged children or a problem that couldn't solve she got sick and stay in bed for long time. This situation continues for 4 or 5 times till her death; every time she says her devises. Her sickness, and her dialogues and

arguments with death angle Azrail is given as novel's leitmotif. Atiye uses her sickness for her husband and children as a sanction. It can't be said that she always succeed but she is in a position of using religion ordering and deciding halal and haram in the family. Her husband is effective on some issues. Sometimes he hits her head by a broom. In religious matter he tries to apply it as a tradition. It can be said that the family has a religious mentality in their own culture interpretation. Mother Atiye has a foresight personality. She is a portrait of a responsible mother toward her children. Also she is an example of helping woman in her village. Even after departing the village, villagers still remembering her good deeds.

Atiye is an example of fearless and courage woman. She faces problems because of her temper. Insistent, talkative; she talks until a big crises take place at home. At the same time she protects the family's privacy. Hasty, impulsive, emotional, cunning, fast panic, she is highly pity upset woman.

Narrator sometimes doesn't accept her actions but still making the reader to feel compassionate with her personality. Atiye is a fluent woman. Talkative and her words never ends. She is perfect in oral literature; uses expressions (deyim) and says lamentations (ağıt). When she feels depressed and desperate, she starts to pray and beg to God. She tries to feel safe by her prays. Her pray style is compatible with the cultural code they have in the family.

When a teacher arrives to the village Atiye sews a shirt for her daughter and sends her to the school. Actually Dirmit owes her mother for her education. Atiye knows reading and writing. In the novel it was mentioned that Dirmit has read only Quran and poems. The main issue for the family members (Atiye who makes this issue from a part of these as in guitar and poetry examples) or always she discusses her own health. Atiye always looking for remedies for elimination all those issues. She is against anything seems stranger such as guitar and poetry. Atiye like any person she is looking for happiness. As she tries to protect her family she fights with her children and insults them, she break her son Mahmoud's guitar and tore up her daughter's poem book. And for sure those happened by loud fights.

Latife Tekin's "Lover Shameless Death" novel gives a new idea and character destroying stereotypes. The writer succeeded in typing techniques, content, style and typecasting. Atiye, is an example of Turkish, local, public character which won't be forgotten.